

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1705

VII. De Subjecto Legis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62620)

rorum universale periculum, cui leges, certas solennitates præscribentes, occurrere intenderunt: & propterea ipsarum, sicut causa, sic etiam obligatio in utroque foro manet, Panormit. in c. fin. de Immunit. n. 9. cit. Suarez n. 6. & Palao Tract. 3. disp. 1. p. 14. n. 13. ubi cum Rodriquez Tom. 1. Q. Q. Regular. 9. 67. art. 3. & Pontio Lib. 5. cap. 5. de Matrim. n. 11. salubriter monet, Ordinationes Regularium, cellæ vel cubiculi alieni ingressum, nocturnum & furtivum è monasterio egressum, colloquium cum femina in cubiculo clauso aut sine focio vel teste, graviter prohibentes, propter præsumptionem variorum incommodorum inde timendorum obligare etiam casu, quò contra illas agens certus est, nullum inde scandalum vel incommodum secuturum; quia, esto tali casu ista cessent, non tamen cessat universale periculum gravium incommodorum in Religione secutorum, si contra illas libere ageretur casu, quò tale incommodum abest; eò quòd dicta incommoda non vitarentur, cum re ipsa adsunt.

ARTICULUS. VII.

De subjecto Legis,

SUMMARIUM.

90. Legibus obligantur membra communitatis, pro qua servantur.
91. Non etiam Princeps à se latas:
92. Nisi referant,
93. Vel declarent ius Divinum vel Naturale:
94. Quò ad varias leges suas servandas Princeps tenetur.
95. Judæos & Paganos Ecclesia legibus ligari aliqui affirmant:

96. Communis Sententia his illos,
97. Et ipsos etiam Catechumenos adstringi negat.
98. Ab illis tamen Hæretici non, nisi per accidens, eximuntur.
99. Infantes & amentes nulli: pueri Ecclesiasticis etiam legibus tenentur:
100. Nisi ipsorum ætati materia non congruat.
101. Ignorantia excusat à culpa & pœna,
102. Sive ista Statutò Diocesano,
103. Sive Constitutione Apostolicà imposita sit:
104. Nisi ignorantia sit crassa & Supina.
105. Censuram non incurrit, eam delicto imposita ignorans:
106. Etsi talis incurrat alias pœnas delicti proportionatas,
107. Et non exigentes scientiam vel dolum.
108. A loco absens particulari ejus lege non tenetur:
109. Licet obligetur præceptò superioris.
110. Solius legis declinande animò absentem eà obligari, negantium,
111. Et asserentium verior Opinio,
112. Statutis locorum extranei, qui notabili:
113. Non etiam, qui brevi tempore in iis morantur,
114. Aut vagabundi, nisi aliquando per accidens, obligantur.
115. Clerici, sicut immunitati sua contrariis non afficiuntur,
116. Sic aliis Legibus Civilibus tenentur,
117. Ex aequitate naturali & Ecclesiæ voluntate.
118. Earum tamen transgressores clericos non Secularis,
119. Sed Ecclesiasticus duntaxat superior coercet.

Leges

LEge, tam Civili quàm Ecclesiasticà, communitatis, pro qualata est, membra omnia adstringi, exploratum Jure utroque, & ex Concilio Meldensi depromptus canon est, *Canonum statuta custodiantur ab omnibus, Nemo in actionibus vel judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur* ut refertur presenti Rubrica subiecto c. 1. cui consonat, imò faciem prætulit, l. 9. C. de LL. qua relatum Valentin. & Marciani Imp. rescriptum est; *Leges sacratissimæ, qua constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent; ut universi præscriptio earum manifestius cognitio vel inhibita declinent, vel permissa sententur.* Dubium tamen & controversia est de nonnullis generibus personarum.

Et primò quidem de ipso legislatore: non quidem, quando is est communitas v.g. Capitulum generale; quia legibus à tali latis singula ejus membra, ac proinde etiam, qui legem condiderunt, obligari & ad observantiam compelli posse, patet, & ex c. *Cum omnes 6.* desumi potest.

91. Sed de Principe. De quo dubitandi ratio oritur ex *can. Justum est 2. dist. 9.* quò Principem teneri legibus suis; & ex *can. Non liceat 1 2. q. 2.* quò alienationem prædii Ecclesiastici etiam Papæ inhibitam, disertè habetur: neque id imèritò; cum, *Quod quisque juris in alteru statuit, ipse debeat uti eò, & sapientis, Catonis, auctoritas dicit, Patere legem, quam tu ipse tuleris, c. Omnes cit. & Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri,* Imperiale rescriptum est Theodos. & Valent. ad Volusianum Præt. Præf. l. 4. C. de LL. quibus permoti VV Theologi pariter & ICTi Principem legibus suis quoad culpam sive, ut loquuntur, quo-

ad vim Directivam obligari, docent cum S. Thoma 1. 2. q. 69. art. 5.

Sed non minus bene Haunoldus cum RR: aliis, eum legibus, quatenus suæ sunt, sive obligatione immediatè ex ipsis ortà, teneri negat Tract. *Proem. de l. 51 n. 54.* Cui favet textus l. *Princeps 31. ff. de LL.* quò ille his solutus pronuntiat: & Ratio; quia, ut Martianus ICTus ait, l. *Si de re 51. ff. de Recept. Arbit. Nemo imperare sibi aut se prohibere quaquam potest:* & propterea, ut in l. cit. Gloisa fin. observat, verbum in Imperativo caret primà personâ. Cujus Ratio ulterior est, cum; quia iurisdictione exerceri nequit in seipsum; quòd respectu sui superior & inferior esse nemo possit: tum verò: quia talis obligatio esset omnino vana & enervata; cum enim legis positiva obligatio pendeat à voluntate legislatoris, tolli ab isto toties posset, quoties eam nollet observare.

92. Pro ipsius Principis obligatione alienata vim non habent: & imprimis quidem *can. Non liceat cit.* quia (ut nihil dicam; quòd textu istò Papæ nomine non summum Pontificem, sed Episcopos aliòsque Prælatos ipso inferiore venire, præter alios notet Barbosa in *can. cit. n. 5. & 8.*) quòd rerum Ecclesiasticarum alienatio sine justa causa ipsi etiam Papæ inhibita sit, non provenit ex ibi relata Symmachi, aut aliorum SS. Pontificum Constitutionibus: sed ex Jure Naturali, quò sine justa causa ejusmodi res quocunque modo alienare non minus, quàm inferiorum Ecclesiarum Prælati & administratores, Romanus Pontifex prohibetur, per tradita à Turrecremata in *can. cit. n. 3* Bellamera *ibidem* & Redoano *de Reb. Eccles. alien. Rubr. 3. casu 4. n. 11.* Anathema autem & cæteras pœnas *can. cit. V. Quà lege decretas, non ad Papam* in ca-

in casu non licito alienantem: sed ad ipsos inferiores ministros, custodes, administratores rerum Ecclesiasticarum, has in casu non licito alienantes & in alienationem illicitam consentientes, pertinere, *citt. Turrecremata & Barbosa n. 5.* advertunt.

93. Deinde; quia alii textus & axiomata Juris commodè intelliguntur vel de Legibus, Naturale vel Divinum Jus declarantibus: quibus perinde, ut quemvis subditum, etiam Principem adstringi, non inficior, Suarez *Lib. 3. de LL. cap. 35. n. 7.* vel de honestate ac decencia quadam, leges communitatis capiti & membris æquè convenientes etiam à Principe observari potestate; ne Reipublicæ corpori minus congruat, *contra can. Qua contra 3 dist. 9.* quod bene expressit Paulus ICTUS *Decet*, inquit, *tanta majestati eas servare leges, quibus ipse solutus videtur, l. Ex imperfecto 27. ff. de Legat. 3.* & ipsi Imp. Antonin ac Severus, qui facillime in hæc verba rescripserunt, *Licet legibus soluti simus, attamen legibus vivimus §. fin. Instit. Quibus mod. test. infirm.* consonat *l. Digna vox cit. Haunold l. cit.*

94. Demum; quia dixi, *Quatenus sunt suæ* quantumvis enim Princeps non adstringatur legibus suis, quando istarum materia ipsi & subditis non est communis, ut sunt, quibus usus armorum, sumptuosæ vestes, convivia, venationes &c. prohibentur: attamen ex æquitate & ratione Naturali servare tenetur multas leges à se latas de contractibus, de valore monetæ, aut pretio mercium, aliasque versantes circa materiam ipsi & subditis communem: à quibus eximi sine publico damno vel scandalo aut inconvenienti deformitate non potest; sic enim ad Confessionem annuam & Communionem Paschalem, ad Missam diebus Dominicis ac festis audiendam etiam Papa tenetur, propter scandalum oriturum ex dif-

formitate, Palao *Tract. 3. dist. 1. p. 24. §. 1. n. 7.*

Secundò de Paganis & Judæis; hos enim non Divini solum & Naturalis, sui que Principis aut alterius Magistratus secularis: sed Ecclesiasticis quoque legibus in materia sibi congruente adstringi, cum nonnullis VV. Canonistis asserit Fagnanus in *c. Canonum 1. an. 79.* quod primò intuitu suadent *c. 1. cit. & c. fin. textus*, Canonum statutus & Ecclesiasticis Constitutionibus subjicientes indiscriminatim Omnes: cujus, verbi generalitate Paganos quoque & Judæos affici, inde etiam perspicuum est; quòd Sanctionum Ecclesiasticarum compilationibus suis Gregorius IX. & Clemens V. inseruerint Rubricam de *Judæis & Sarracenis*: cui in Canonum Collectione locus non esset, si Sanctiones illæ ad Judæos & Sarracenos non porrigerentur. Ratio est; quòd hi subjecti sint SS. Canonum conditori summo Pontifici & Christi Domini Vicario in terris, cui attributa est potestas judicandi de omnibus, *can. Cuncta per mundum 9. q. 3. & Extravag. Unam sanctam 1. §. fin. inter Com. de Maior. sive ii fideles sint, sive infideles*, juxta verus ac tritum illud, *Conditori Canonis & Vicario Creatoris omnis creatura est subiecta*, apud Panormit in *c. 1. cit. n. 2.*

Sed ista, quamcumque veri speciem præferant, leviora sunt, quam ut recessum persuadeant à communi sententia DD. præsertim TT. ad legum Ecclesiasticarum observantiam Paganos & Judæos non adstringenti cum Innocentio III. *Paganos Constitutionibus Canonicis non arctari*, disertè pronuntiantis *c. Gaudemus 8. de Divortis*, in eamque rem allegantis illud Apostoli, *Quid enim ad nos de his, qui foris sunt judicare?* 1. Corinth. cap. 5. V. 12. ex quibus verbis, infideles Legislativæ Ecclesiæ potestati directè non subii-

subijci, clarissimè, & aperta Ratio est; quia potestas illa species quædam est jurisdictionis, Summo Pontifici in Paganos & Judæos tanquam non baptizatos non competentis; cum *Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam sit ingressus* Verba sunt S. Synodi Trident. *sess. 14. cap. 2. de Penit. Sacram.*

Ex his planè corruunt deducta pro legum Ecclesiasticarum ad infideles extensione; hanc certè non evincunt *c. 1. & c. fin. cit.* textus; quia istorum generalitatem ad Ecclesiæ subditos eam per Baptismi januam ingreßos referendam, liquet ex rescripto Apostolico Innocentij III. *c. Gaudemus cit. & decreto Synodali cap. 2. cit. relatis;* cum explorati Juris Regula sit, locutionem generalem cum temperamento exaudiendam, & restrictione adhibitâ accommodandam materiæ subiectæ, quando id necessarium est ad excludendam jurium correctionem & contradictionem, *arg. c. Cum expediat 29. de Eleß. in 6. & l. Præcipimus 32. in fine C. de Appellat. Tulchus Practic. V. Correctio conclus. 1036. à n. 1. & Menoch. Adipis. remed. 4. n. 21.*

Neque pro extensione illa facit *Rubr. de Judæis & Sarracenis,* cum; quia huic subiecti textus complures directè spectant solos Christianos, in Judæorum domibus habitare, *c. Judæi 5. illorum familiari servitio se addicere, c. Adhac 8. & c. Etsi Judæos 13. iisdem novarum Synagogarum constructionem permittere, c. Consuluit. 7. publica officia inter Christianos, & in hos jurisdictionem committere, c. Cum sit. 10. ad Sarracenos arma aliæque belli instrumenta & commeatum deferre prohibitos c. Ita quorundam 6. & c. Quod olim 12. quibus & similibus textibus, Judæos & Paganos indirectè tantum affici, liquet ex*

tenore; tum verò; quia *Rubr. cit. subiecti, & Judæis vel Paganis aliquid directè præcipientes textus illos tantum Judæos vel Paganos adstringunt, qui in Romanæ vel inferiorum Ecclesiarum aut Principum Christianorum territorii degunt, eorumque temporali jurisdictioni subditi sunt;* & fere conservationem pacificæ, atque in Religionis contemptum non vergentis, Judæorum cohabitationis cum Christianis spectant.

Minus quàm textus urget Ratio; quia Ecclesiastici Canones aliquando comprehendunt præcepta Juris Naturalis & Divini, cum fidelibus adstringentis infideles: quibus eò ipsò; quòd Ecclesiæ ingreßus per Baptismum Divino jure præceptus & ad salutem necessarius sit, *c. 1. §. Una de Summa Trinit. de salutis suæ necessitate Ecclesiam ingredi, & Romani Pontificis jurisdictioni se submittere tenentur, juxta Extravag. cit. in fine.*

Tertiò de Catechumenis; cum enim isti se subiecerint Ecclesiæ instructioni, præparatoriæ ad Baptismum: & per fidem Sacramenti votumque Baptismi Christi membra effecti sint, *c. Debitum de Baptismo & c. fin. de Presbyr. non baptiz. etiam membra & subditi erunt Ecclesiæ; ut nihil desit, quòd minus istius legibus valeant obligari. Verùm quia Sacramentum Fidei seu verus Fluminis Baptismus, sicut fundamentum omnium Sacramentorum, c. fin. cit. sic etiam janua est, per quam Catechumeni & infideles quicumque Ecclesiam visibilem ingrediuntur, cap. 2. cit. ante Fluminis Baptismum actu susceptum Ecclesiæ iudicio & legibus non subijciuntur, c. Gaudemus & cap. 2. cit. Ita Suarez de Sacram. disp. 31. f. 2. Vasquez in 3. p. disp. 150. cap. 2. & 3. Laiman Lib. 5. tract. 2. cap. 6. n. 8. & alii, ex hac Ratione inferentes, Catechumenis & infidelibus adultis certum ter-*

tum terminum pro Baptismi susceptione lege Ecclesiastica non præfigi: sed solummodo declarari posse, intra quod tempus illum suscipere teneantur ex lege Divina; quòd Ecclesia sit clavis scientiæ & interpretationis scripturarum.

28. Quartò de Hæreticis & à Fide Apostatis: quos an leges Ecclesiasticæ obligent, dubitandi Ratio est; quòd non solum ab Ecclesiæ obedientia ipsi recesserint: sed tanquam putrida membra à fidelium communione exclusi ab ipsa Ecclesia sint per excommunicationem, *c. sicut 8. c. Ad abolendam 9. cc. Excommunicamus 13. & 15. G. de Hæreticis.*

Sed Ratio ista illorum à legibus Ecclesiasticis exemptioni non patrocinatur, partim; quòd, ne ex malitia sua commodum reportent, contra Regulam *c. Intelleximus 7. de Judiciis c. Ex literis 2. de Dolo & l. Itaque 12. §. 1. ff. de Furiis.* suo ab Ecclesiæ Obedientia recessu & perveracità exemptionem à legibus Ecclesiasticis consequi non debeant: sed potius conveniens sit, eos ad pœnitentiam & reconciliationis gratiam procurandam dictarum legum severitate excitari & compelli: partim verò; quòd, licet Hæretici & Apostatæ ob sui criminis atrocitatem communibus Ecclesiæ & fidelium suffragiis privati sint, in Ecclesia tamen aliquò modò esse perseverent ratione spiritualis & indelebilis Characteris, animæ impressi in Baptismo, *c. Majores 3. §. Item quaritur de Baptismo Concil. Florent. in Decreto Fidei §. Quintum & Trident. sess. 7. can. 9.* cujus susceptione Ecclesiæ membra sunt effecti & perpetuò subjecti Ecclesiasticæ Jurisdictioni juxta *cap. 2. cit. can. De Judeis 5. dist. 45. & Rubricas de Hæreticis & Apostatæ.* Quare Hæreticos & Apostatas per se Ecclesiasticis legibus adstringi, certa sententia est Card. Bellarmini *de Justificatione Lib. 4.*

cap. 1. & Lugonis de Sacram. disp. 15. n. 47. Per se; inquam, quia per accidens, propter invincibilem ignorantiam legum Ecclesiasticarum suæque subjectionis, magna pars Hæreticorum, præsertim in provinciis omnino aut majori ex parte hæresi infectis, illarum transgressione non peccat.

Quintò de pueris: non quidem ca-
99. rentibus usu rationis; hos enim perinde, ut infantes & amentes, nulla lege obligari certum est; quòd leges tanquam rationalia præcepta ferri non potuerint, nisi pro ratione utentibus; cum hi soli capaces sint agnoscendæ obligationis, quam leges imponunt, Sanchez *Lib. 1. Moral. cap. 12. n. 3 & Palao. p. cit. §. 2. n. 2.* Sed de præditis usu rationis: quos, sicut Naturalibus ac Divinis, sic etiam Ecclesiasticis legibus, quando istarum materia puerili ætati conveniens est, teneri, docet Laiman. *Lib. 1. Tract. 4. cap. 10. n. 4.* id desumens ex *c. Omnis 12. de Pœnit. & remiss.* ex cujus dispositione ad Confessionem annuam tenentur, *Postquam pervenerint ad annos discretionis:* quæ in dubio ante septimum abesse, & post eum annum expletum adesse præsumitur ex eo, quod frequentius contingit, arg. *l. Si infanti 18. §. fin. C. de Jure delictor.*

Dixi tamen, *Si materia conveniat;* quia quibusdam legibus Ecclesiasticis, etiam septenniò jam impletò, nondum adstringuntur; sic enim primò ad Communionem Paschalem extra articulum mortis obligari primùm censentur unò alteròve aut tertio annò post illud impletum; quòd prius ad tantum mysterium cum debita reverentia percipiendum apti non videantur, Navarrus *Manual cap. 21. n. 33.* & Fagnanus *in c. Omnis cit. n. 33.* Quorum doctrina, licet communis, probabile tamen etiam est, pueros ad Eucharistiam in Paschate sumendam & annuam Confes-

Confessionem simul obligari incipere; quòd usus rationis, requisitus ad Confessionem, etiam ad Communionem sufficere videatur, ut aliis DD. relatis censet *cit.* Palao p. 24. §. 2. n. 7. Secundò, à Jejunio Ecclesiastico excusantur, donec impleverint ætatis annum vigesimum primum, teste D, Thoma 2. 2. q. 147. art. 4. Tertiò, censuras & similes pœnas Ecclesiasticas verisimiliter ab ijs non incurri ante exactos años pubertatis, nonnulli docent *arg. c. 1. & c. fin. de Delict. puer.* exceptâ Excommunicatione latâ in percussores clericorum: quam à pueris quoque incurri, colligitur ex *c. 1. & c. fin. de Sent. Excom.* Palao *cit.* §. 2. n. 9. & irregularitate ortâ ex homicidio voluntario: quam in eosdem doli capaces cadere, desumitur ex *Clement. Si furiosus de Homicid.* ob defectum ætatis solum infantem excipiente, ut cum Sylvestro *V. Homicidium 3. q. 1. d. 5.* docet Sanchez *cit. cap. 12. n. 8.*

Sicut has, sic aliàs quoque censuras & pœnas Ecclesiasticas Jure latas à pueris doli capacibus incurri, cum *cit.* Sanchez n. 8. & Suarez *de Censur. disp. 5. s. 1. n. 19.* verisimiliùs defendit Haunold. *Tract. cit. n. 92.* quòd *c. 1. & c. fin. de Delict. puer.* sermo tantùm sit de pœnis ab homine infligendis, à Jure latis autem ullo istius textu non eximantur.

101. Sextò, de laborantibus ignorantia: quam, si invincibilis sit, à culpa & pœna excusare, colligitur ex *c. Cognoscentes 2. & c. 1. de Concess. Prab. in. 6.* verbis, *Lex seu Constitutio & mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem.*

Ratio, cur hujusmodi ignorantia excuset à culpa, est; quòd inculpatâ ignorantia laborantes eam violare, dici propriè non possint; quia observatio & violatio legis propriè accepta est actus ho-

manus: non etiam actus ex ejusmodi ignorantia procedens; hæc enim voluntarium ac liberum tollit; cum ignorantis, perinde ut errantis, nullus sit consensus ac voluntas, *arg. l. Si per errorem 15. ff. de Jurisdic. & l. Non idcirco 9. C. de J. & F. I.*

Ratio autem, cur eadem excuset à pœna, est; quia pœna & culpa sunt correlativa, ut sine reatu culpæ reatus pœnæ non detur, *can. Satis 7. dist. 56.* cum rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conveniat, *c. Cognoscentes cit.* & sine culpa aliquem non puniendum, Juri sit *Regula 23 in 6.* Luculenter ista confirmat Bonifacii VIII. Constitutio relata *c. fin. in. 6.* cujus *pr.* est, *Ut animarum periculis obvietur, Sententiis quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes:* quò textu *Sententia* nomine non eam, quæ inter partes orta lis definitiva judicis pronuntiatione terminatur; sed legem pro tota diocesi latam venire, planè liquet ex *V. Per statuta.*

Dubium autem est; an *pr. cit.* dispositio de omnibus legibus procedat. 102. Dubitandi rationem offert ejus tenor, disertè loquens de *Sententiis* seu legibus *latis per statuta Ordinariorum:* quæ verba propriè sumpta de legibus Ecclesiæ universalibus non procedunt; cum *Statuta* non quæcumque, sed locorum particulares solum leges; *Ordinarii* autem propriè Episcopi, ijsque similes Prælati vocentur: & propterea *pr. cit.* de legibus, quæ ab Episcopis & similibus Prælatibus Papæ inferioribus promulgantur, sermonem esse, *Glossa V. statuta & Interpp.* passim observent.

Sed, esto Bonifacius P. expressè de his loquatur; quòd de iis duntaxat difficultas, & Sedes Apostolica consulta fuerit: dispositione tamen quascunque leges 103. sub no-

sub poena præsertim Medicinali, ut sunt Censuræ, aliquid præcipientes vel prohibentes comprehendere, ex aliorum Interpp. mente notant Laiman *in c. fin. cit. n. 2.* Pirrhing *ad hanc Rubr. n. 51.* & Palao *Tract. 2. disp. 1. p. 17. n. 2.* Ratio est; quòd ex una, de his quoque antè deducta Ratio procedat: ex altera verò parte, non procedat Ratio, ob quam statutò diocesano lætæ poenæ etiam ab ignorantibus incurri, poterant existimari; quòd scilicet hujusmodi statutis inflicte poenæ in subditorum diocesano- rum omnium notitiam facilius ac citius, deveniant, quàm lætæ Constitutionibus Apostolicis Romæ promulgatis: eam- que ob causam illorum ignorantia mi- nus probabilis & excusabilis sit, quàm istorum; ut in dubium & quæstionem vocari non immeritò poterit, an sicut Apo- stolicis Constitutionibus, sic etiam sta- tutis diocesanis latorum censurarum ignorantia subditos contra illa agentes excuset. Confirmatur primò; quia *pr. cit.* dispositio eò ipsò; quòd obviet periculis animarum, favorabilis & lætæ interpretationis patiens est: ut exten- sionem admittat ad casum, in quo non eadem duntaxat, quæ statutì, sed major ratio est, ut in legibus Ecclesiæ univer- salibus; cum enim istæ non solum faci- lius, quàm statuta localia, à subditis igno- rentur, sed his numerò & gravitate po- tiores sint, animarum periculum majus foret, si iis lætæ censuræ ligarent igno- rantes. Confirmatur secundo; quia læ- tæ acceptò *Statuti* nomine leges quoque Universales: & nomine *Ordinari* etiam Papa, qui *Ordinari* omnium *Ordinari* est, intelligi quandoque solent, & hoc loco non solum sine incommo- do, sed magno animarum bono possunt.

104. Dixi *Invincibilis*; quia, si igno- rantia sit vincibilis, saltem *supina & cras-*

sa, quæ laborat, qui ignorat id, quod scire & investigare tenetur, & scire at- que investigare adhibitâ modicâ dili- gentiâ facile possit: si, inquam, igno- rantia talis sit, à culpa & poena non excusat *pr. cit.* quòd hujusmodi ignorantia scientiæ æquiparetur, *citt.* Laiman *n. 1.* Pirrhing *n. 52. ad finem* Molina *Tract. 5. de l. & i. disp. 71. n. 9.* & Suarez *de Censur. disp. 4. s. 9. n. 19.*

Dubium ulterius est, an à poena le-¹⁰⁵ ge constituta excusetur, qui istius tan- tum, non etiam legalis præcepti vel pro- hibitionis ignorantia laborat, Talem enim ab illa non excusari, cum Claro *s. fin. q. 85. n. 3.* volunt Covarruvias *in c. Alma p. 1. s. 10. n. 7.* & Avila *de Censur. p. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 10. concl. 2.* quòd id non obicere tradat Innocentius III. *c. Cum illorum 32. de Sent. Excom.* cujus *s. Circa quos excommunicatione* ab hujus- modi ignorantibus contrahi supponit, & *s. Circa reliquos ibi Qui vel juris igno- nari nesciunt, exinde se excommunicationis vinculo teneri.* Ratio idipsum sua- det; quia vis inductiva poenæ tota confi- sit in delicto: quòd proinde admisso jam datur obligatio ad poenam.

Sed Ratio ista levis est; esto enim omne delictum inducat aliquam poenam, non tamen necessariò inducit omnem po- nam Juris humani &, ut Censuræ, con- tumaciam & Ecclesiasticæ potestatis exi- gentem contemptum: vel aliam, in de- linquente certam qualitatem exposcentem: vel ex specialibus causis in aliquo loco ultra Juris communis rigorem exaspera- tam, ut paulò post plenius constabit.

Quare alii hac in re inter Censuras & alias poenas statuunt discrimen: & il- larum quidem sive excommunicationis suspensionis & interdicti poenas delictis impositas à Jure, ab iis, qui cum censu- ræ hujusmodi invincibili ignorantia de- linquant,

linquunt, incurri inficiantur partim; quòd censura præ, requirant monitionem, sive à Jure sive ab homine factam; *c. Sacro 48. de Sent. Excom.* Monitus autem cum censura comminatione non intelligatur is, qui excommunicatione delicto à Jure vel ab homine impositam, ignorat: partim verò; quòd censura sint pœnæ medicinales, sic dictæ; quòd ex inflititione sua delinquentē sui horrore deterreant ac permoveant, ut à contumacia & potestatis Ecclesiasticae contemptu atque inobedientia recedat, *can. Nemo Episcoporum 11. q. 3. c. 1. c. Constitutionem 9. de Sent. Excom. in 6. & c. Ex parte 23. de V. S.*

Neque contrarium evincit *c. Cum illorum cit.* textus, partim; quia non desunt DD. qui eum *c. Ut animarum cit. pr.* correctum: istòque hac in re novum Jus conditum velint, idque ex *V. Notulus* defumant apud Barbofam in *c. cit. n. 1.* partim verò; quia *c. Cum illorum cit.* relatam, tam Juris quam facti, ignorantiam fuisse crassam, notat Palao *cit. p. 17. n. 6.* quòd circa factum proprium gravissimumque, & circa Jus notissimum sit veritata.

106. Ab aliis verò pœnis, præsertim irregularitatibus ex delicto provenientius, hujusmodi ignorantiam regulariter non excusare, communis sensus est DD. & de irregularitatibus cum Covarruvia *l. cit.* id tradunt *cit. Suarez disp. 40. f. 5. n. 9. Vasquez de Excom. dub. 16. & Avila disp. cit. dub. 7. concl. 2.* & persuadet Ratio; quod hæ nec medicinales, nec puræ pœnæ sint: sed insuper inhabilitates quædam, ob sacri ministerii reverentiam jure proditæ, & tanquam indignum ab illo removens eum, qui delicto, cui irregularitas annexa est, voluntariè se contaminarit. De cæteris quoque pœnis cum Claro & Covarruvia *l. cit.* idè docent *cit. Molina disp. 71. n. 9. Suarez*

Lib. 5. de LL. cap. 5. n. 11. & Laïman Tract. 4. cap. 20. n. 6. Ratio est; quòd contra Legem scienter delinquens se obnoxium reddat pœnæ, illius violationi secundum se spectatæ, proportionatæ.

Excipiendæ tamen sunt imprimis 107. pœnæ, ad quas incurrendas legislator scientiam, dolum, temeritatem, contemptum legis eas decernentis requirit; quia ex una, talem legem eaque constitutam pœnam ipse ejus conditor contrahi nolle videtur, nisi violatio conjuncta sit cum ejusmodi qualitate vel circumstantia culpæ aggravante: ex altera verò parte, pœnæ interpretatione nostra molliendæ potius sunt quam exasperandæ, *can. Pœnæ 18. dist. 1. de Pœnit. & l. Interpretatione 42. ff. de Pœnis.* Tiraquell. *de Pœnis temperand. causa 14. n. 23. & Suarez de LL. Lib. 5. cap. 12. n. 14.* Deinde pœnæ graviores, quam delictum secundum se spectatum mereatur, in aliquo loco ex specialibus causis constitutæ; has enim, saltem quoad excessum, ab ejus ignorantia laborantibus non contrahi, docent *cit. Laïman, n. 6. in fine. & Haunoldus Tract. Proem. de I. & L. n. 104.*

Septimò, de subditis versantibus extra patriam sive locum proprii territorii, v. g. de diocesanis existentibus extra suam dioccesim. Quos patriæ suæ legibus seu statutis particularibus non obligari, decisio est Bonifacii VIII. *c. fin. cit. in 6.* ubi hic Papa, *Statutò inquit Episcopi, quòd in omnes, qui surtu commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus extra ipsius diocesia existentes minimè ligari dignoscuntur.* Rationem reddit; quia extra territorium jus dicenti impune non paretur: quæ est sententia Pauli I. *fin. ff. de jurisdic. ubi hic ICTus idem esse ait, Et si quis supra jurisdictionem suam velit Jus dicere.* Unde diocesanus Ratisbonensis, pridie S. Wolf.

Wolfgangi jejunare Ingolstadii, & Ingolstadiensis Ratisbonæ existens in Festo S. Wilibaldi sacrum audire non tenetur.

109. Neque in contrarium facit; quod non appareat ulla ratio; cur superior tam generali quam speciali mandato, v. g. non ludendi aleis; & non etiam lege vel statuto, eundem casum vetante, obligare valeat subditos extra territorium existentes; quia, ut n. 4. insinuatum est; lex seu statutum directe & immediate respicit territorium: præceptum verò directe & immediate tendit in personas, quarum propterea offibus adhaeret, easque sequitur, quocumque terrarum devenerint, *cit. Laiman cap. 11. n. 1. in fine & Pirrhing ad hanc Rubr. n. 55.* cujus discriminis Ratio ulterior est; quia lex & statutum principaliter spectat felicitatem territorij: quam cum promovere ex officio suo legislator teneatur, & legis obligatione ultra illud extensa non promoveat, ejus leges directe & immediate territorium afficere censentur: præceptum verò immediate spectat bonum subditorum particulare, quibus expedit eò obligari, ubicumque existant, Haunold *cit. Tract. proem. n. 63.*

110. Dubium hoc loco est de dioecesano subdito, è sua dioecesi egresso præcisè animò legem declinandi. Quem statuto dioecesano per se, non obligari, communis DD. sententia & non levis momenti Ratio est; quòd is, qui jure suo utitur, fraude & dolò facere non videatur, *l. Nullus §. ff. de R. l. jure autè sive lege omnibus permixtus sit egressus è dioecesi; lex enim dioecesana aliquid præcipiens vel prohibens solummodo obligat ad sui observationem intra dioecesin; non ad hanc non deferendam. Unde*

Inferunt communis sententiæ Auctores primò, Ratisbonensè extra dice-

cesin suam existentem jejunare pridie S. Wolfgangi; illiusque Festò die Sacrum audire non teneri, quantumvis solius jejunii aut Missæ obligationem declinandi animò extra dioecesin Ratisbonensem verteretur. Inferunt secundo, à sponsis Germanis vel Italis in loco, in quo S. Synodi Tridentinæ decreta Reformatoria nunquam publicata, vel usu recepta non sunt, v. g. in Gallia existentibus matrimonium clandestinum, esse validum: quantumvis solius conjugii ità inveniendi animò eò se contulissent.

Verùm illationi huic locus non est, post S. Congreg. Cardd. Concilii illius interpretum declarationem, Brevi Authentico ab Urbano VIII. ad Archi-Episcopum Coloniensem datò, Dominicæ Incarnationis Anno 1627. roboratam: quâ pro illegitimo habetur matrimonium, quod contractum est *cum fraude*, id est quando *incola loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, idem domicilium retinentes se transferunt* (ad locum ubi non est promulgatum) *solo animò sine parvo & testibus contrahendi*: Cui declarationi, licet legis instar solemniter publicata non sit, legis tamen vim cum Card. de Lugo *Lib. 1. Respons. dub. 36.* & aliis adstruit Gobat *Experient. Theolog. Tract. 9. n. 482.* Neque id immeritò; quòd ad comprehensivam legis declarationem, ut relata est, publicationis solemnitas necessaria non sit, ut præter alios idem notat & arg. *l. Heredes 21. §. 1. ff. Qui testam. fac. post. & l. Ase 77. ff. de Hered. instit. dictum est in Proem. n. 148.*

Non parùm roboris huic observationi addit primò; quòd allegatâ declaratione S. Congregatio aperte insinuet, in fraudem legis agi ab illis, qui præcisè legis, eaque inductæ obligationis vel nul-

latis,

litas declinandæ animò è loco, in quo Synodalis decreti clandestina conjugia irritantis observantia viget, egrediuntur, seque conferunt ad locum, in quo decretum illud usu receptum non est; cum S. Congregatio consultata de valore conjugij initi ab illis, qui ad talem locum *solo animò sine Parocho & testibus contrahendi se transferunt*, responderit, *non esse legitimum matrimonium inter sic contrahentes cum fraude*: quibus verbis, *solo animò* matrimonium clam contrahendi è loco egressos, cum fraude egressos & contraxisse, indicatur, ut Card. de Lugo *dub. 36. cit. n. 5.* observat; ac proinde, *solo animò* declinandi legem egredientes è loco, & ad alium se transferentes, *in fraudem legis* agere, declaratur. Secundo; quòd eà declaratione S. Congregatio non condiderit Jus novum: sed solummodo novum à S. Synodo Tridentina conditum, eòque inductam nullitatem ad matrimonium sic contractum extendi, declararit; ut adeo matrimonij clandestini nullitas, inducta à S. Synodo, ab illius PP. ad sic translatos & contrahentes porrecta jam fuerit: *soloque legis declinanda animò* ab uno egredientes & ad alium locum se transferentes, *in fraudem legis se transferre* censentur. Tertio; quòd etiam Urbanus Papa, declarationem S. Congregationis confirmans, & secundum eam ab omnibus iudicibus, Ordinariis & delegatis, iudicari præcipiens, Jus & nullitatem novam non induxerit: sed solummodo S. Congregationis, decretum Synodale declarantis, & ab iis, qui solo clam contrahendi animò se aliò transferunt, matrimonium *illegitimè & cum fraude contrahi* pronuntians, resolutionem Autoritate Apostolica, in forma Communi, non Speciali approbavit & confirmavit.

Quare speclato Jure verisimiliùs

est, statuti diocesani obligatione non liberari eum, qui solo ejus declinandæ animò egreditur è diocesi, ut cum Manuel. *Tom. 1. Summa cap. 2. p. n. 2. in fine.* Sairo *Lib. 7. Clavis Reg. cap. 3. n. 12.* Vasquez *p. 3. q. 98. art. 2.* & aliis defendunt Laiman *cit. cap. 11. n. 9.* & Rebellus *p. 2. de Oblig. Jusit. Lib. 2. q. 7. f. 3. n. 16.* Ratio est; quòd tales è diocesi egredientur in fraudem legis, ut patet ex allegata & explicata declarationis verbis: fraus autem sua & dolus nemini debeat patrocinari, c. *Sedes 15. & c. Ex tenore 16. de Rescript.* quod tamen contingeret, si ita malitiosè diocesin deserens illius legibus non teneretur. Unde

Corruit fundamentum sententiæ comunitatis: cum tales in legis fraudem agere censentur; quòd in comunitatis Ecclesiasticæ bonum promulgati statuti conditor subditos obligare videatur; ne ejus obligationem sine justa causa subterfugiant, ut patet ex persuasione fidelium, de talibus passim malè sentientium, & ex praxi Ordinariorum diocesano, eos pro suæ potestatis contemptoribus & legis transgressoribus habentiù, teste Laiman *cit. n. 9.*

Octavo de Peregrinis: & imprimis quidem de iis, qui ad locum alienum se conferunt, animò per majorem aut notabilem anni partem illic habitandi. Quos non solum ad communes, sed ad particulares quoque & loco proprias leges & consuetudines, v.g. ad festa & jejunia illic usù recepta, observanda obligari, Lessij *Lib. 4. de I. & I. cap. 2. n. 47.* Sanchez *Lib. 3. de Matrim. disp. 6. n. 40.* Bonacina *disp. 1. de LL. q. 1. p. 6. n. 43.* & aliorum doctrina satis certa, & clara Ratio est; quia ejusmodi animò in loco morantes ibi contrahunt quasi domicilium: ratione cujus fiunt pars comunitatis talis loci & subditi ejus magistratùs, arg. l. *Hares absens 19. §. 2. ff. de Judiciis.*

P 2

Deinde

Deinde de iis, qui ad locum accedunt animò, brevem moram in eo faciendi vel transeundi, ut solent, qui ad nundinas aut negotiù gerendum alicubi morantur, vel ex itinere in eo divertunt. Quos legib⁹ Juris communis illic usu receptis, etiamsi in patria sua eis derogatum sit, ut vg. Mediolanenses Ingollitadium venientes, ad jejunium primis quatuor Quadragesimæ diebus observandum obligari, communis DD. sentus & Ratio perspicua est; quia Consuetudo contraria Juri communi tanquam odiosa restringenda; neque extra locum, in quo viget, porrigenda est, *arg. Reg. Odiat. in 6. Navarrus Manual. cap. 23. n. 120. Sanchez cit. disp. 18. n. 7. & Bonacina cit. p. 6. n. 55.*

II 3. Eosdem etiam loci, in quo brevi tempore morantur vel transeunt, statutis & Consuetudinibus particularibus adstringi, cum Navarro *l. cit.* volunt Covarruvias *Lib. 4. var. cap. 3. n. 8. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 33. n. 3. Salas disp. 16. de LL. f. 4. concl. 4. Pontius Lib. 5. cap. 7. § 1. n. 6. & alii.* Moventur primò tritò illò: *Si fueris Roma, Romano vivito more, & can. Illa 11. V. At ille disp. 12.* quò locò relatus S. Augustinus ad Januarium scribens ait, *Ad quamcunque Ecclesiam veneris, ejus morem serva.* Secundò, *c. fin. de Feriis & c. Consilium 2. de Observat. jejun.* quorum textuum priori solennitates, quas singuli Episcopi induxerint: posteriori consuetudines Regionis observandæ, asseruntur. Tertio; quia, cum tales juxta dicta eximantur à legibus particularibus suæ patriæ, æquum est, ut vivant legibus loci, in quo existunt *arg. Reg. Qui sentit. 55. in 6.* ne aliàs sint exleges. Ita isti & verissimiliter omnino.

Verissimiliùs tamen, eos legibus & Consuetudinibus particularibus per se

non adstringi, cum Glosa in *can. Illa cit. V. Veneris*, Sylvestro *V. Jejunium q. 2. n. 7.* & aliis defendunt Azor *p. 1. Institut. lib. 7. cap. 30. q. ult. Lessius cit. cap. 2. n. 49. Sanchez Lib. 1. Moral. cap. 12. n. 38. & Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 12. n. 5.* Ratio est; quia lex per se non obligat, nisi subditos & membra communitalis, cui fertur: prædicti autem peregrini moraliter non censentur subditi jurisdictioni loci, per quem solummodo transeunt, & membra illius communitalis: neque forum illic fortiuntur, *l. Hæres cit. §. 2.* nisi ratione rei illic sitæ, vel celebrati contractus, aut delicti illic commissi, *arg. c. fin. de Foro compet.* Confirmatur; quia in dubio, an quis obligetur vel non, censendus est non obligari, *arg. l. Arrianus 47. ff. de O & A.* favendum enim est libertati: in cujus, à natura acceptæ, possessione quilibet existit, donec de obligatione constet.

Neque vim cum allegato versu habet *can. Illa cit.* quia accipi potest de iis, qui ad locum aliquem se conferunt animò diutius morandi: vel de casu, quò ex legum localium transgressione scandalum vel Reipublicæ aliud incommodum sequeretur. Alii textus exaudiendi sunt de loci civibus & inquilinis

Neque magis urget ratio; quia, cum peregrini non solum Naturalis ac Divini, sed humani quoque Juris communis legibus teneantur, exleges non erunt: licet tam loci transitus quam patriæ suæ legibus non adstringantur.

Nonò, de vagis, hoc est, non habitibus alibi domicilium vel quasi; quos, licet legibus locorum particularibus teneri, existiment Sanchez *l. cit. n. 23* & Haunold *tract. cit. n. 79.* Verius tamen, ut cæteros peregrinos sic ipsos quoque illarum obligatione non affici, ex ratione paulò antè deductâ, docent *cit. Lessius cap. 20.*

cap. 20. n. 59. & Laiman cap. 12. n. 7.

Dixi tamē de his & de peregrinis aliis, *Per se*; quia per accidens tenentur multis legibus particularibus, v.g. quibus præscribitur certa forma contractibus, taxatur valor monetae, aut pretium mercium statuitur; quibus usus certorum armorū, equorum, frumenti, vini exportatio vel invecio &c. prohibentur, & quarum transgressio affert scandalum, vel obest bono publico loci, ejusque gubernationem & pacem perturbat, Lessius cap. cit. n. 49.

115. Decimo, de Clericis & Religiosis respectu legum Civilium. Non quidem, quæ sacris Canonibus, libertati & immunitati Ecclesiasticæ adversantur; cujusmodi sunt, quæ de Ecclesiis, personis aut reb⁹ Ecclesiasticis specialiter aliquid præcipiendū vel prohibendū disponunt; his enim eos non obligari, ferē omnium alicujus nominis ac notæ DD. Orthodoxorū doctrina est, & apertè traditur *can. 1. Sc. dist. 10. can. Si Imperator 11. Sc. dist. 96. c. Quæ in Ecclesiis 7. c. Ecclesia 10. hic c. Si diligenti 12. de Foro compet. c. 1. eadem Rubr. in 6. c. fin. de Reb. Eccles. alien. c. Noverit 49 de Sent. Excom. c. Quanquam 4. de Censibus in 6. Trident. sess. 25. cap. 20. de Reformat. Bullæ Cænæ can. 14. Sc.* Ratio est; quia personæ, loca rēque Ecclesiasticæ à jurisdictione seculari, si non immediatè Divinò, ut multi volunt, saltem ad imitationem Legis Veteris & ex instinctu Divino conditò Jure humanò, non solum Canonicò *cc. cit. sed Imperiali etiam sunt exemptæ, l. Privilegia 12. S. auth. Cassa C. de SS. Eccles.* quæ postremà Constitutione Imp. Fridericus Cassa & irrita denuntiari præcipit omnia statuta & Consuetudines, contra libertatem Ecclesiæ eiusque personas inductas adversus Canonicas & Imperiales sanctiones,

Sed de aliis legibus civilib⁹, quarū materia personis Ecclesiasticis & secularibus est cōmunis, & privilegiis ac statutis Ecclesiasticis non repugnat: ut sunt leges, pecuniæ aut rerum venalium valorem augentes vel minuentes, statuentes formam contrahendi, merces exportari prohibentes &c. cujusmodi leges pro tota communitate latas etiam à Clericis ac Religiosis observandas, Interpp. in *c. Ecclesia cit. Gl. 1. C. de Summa Trinit. Sylvester V. Lex. q. 15. Sotus Lib. 1. de Iustit. q. 6. art. 7. Covarruvias Practic. cap. 33. n. 94. Bellarmin. Lib. 1. de Cleric. cap. 28. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 34. n. 6. Laiman cit. tract. 4. cap. 13. n. 1. Haulnold. Tract. Proem. cit. n. 85. & ab his relati alii docent contra Navarrū, Clericos & Religiosos ab hujusmodi etiā legū Civilium obligatione eximentē, *Consil. 3. de Constitut. concl. 3. n. 4.* Rationem reddunt; quòd, cum sint cives ac membra Reipublicæ, æquum omnino sit, ut leges, ad istius bonum & rectam gubernationem conditæ, & statui ac privilegiis Ecclesiasticis non adversantes, ab ipsis quoque observentur; ne, si contra *Reg. Qui sentit. 55. in 6. cōmodum sine onere sentire velint, cæteris Reipublicæ membris onerosi reddantur & exosi.**

Dubium tamen, unde ea obligatio oriatur, & ratio dubitandi gravissima est; quòd directè & immediatè oriri & imponi nequeant à potestate, à qua ea laicos obligandi vim habent; cum hos obligandi vim accipiant à potestate jurisdictionis, residentis in legislatore seculari & ad Ecclesias personasque Ecclesiasticas se non extendentis, hoc ipso; quòd à seculari jurisdictione utroque Jure exemptæ sint, per luculentos *textus antè cit.* ultra limites autem suos jurisdictio ac potestas nulla porrigatur *l. fin. ff. de Jurisdic. & c. fin. hic in 6.* Quare cum

P 3

Decio

Decio in c. Ecclesia cit. n. 27. Suarez cap. 34. cit. n. 13. & ab hoc relatis aliis eam legum Civilium obligationem, quatenus clericos & religiosos afficit, immediatè & directè non oriri ex vi ipsarum legum Civilium: sed ex Æquitate naturali exigente, eas ad pacem & felicitatem Reipublicæ conservandam æqualiter ab omnibus observari: fere sicut eadem exigat, ut leges, quarum materia subditis & legislatori communis est, etiam ab isto observentur. Quæ Ratio summos Ecclesiæ Prælatos ac legislatores Ecclesiasticos permovet, ut ejusmodi leges; Veritati Evangelicæ & Ecclesiasticis sanctionibus non derogantes approbarent, & deficientibus canonibus in judicio fori Ecclesiastici vellent observari, can. 1. v. Non quodd. can. Si ad scripturas 7. can. De capitulis 9. dist. 10. c. Innotuit 12. de Arbitris c. 1. & 2. de Novi oper. num. &c.

118. Hinc tamen legitime non inferitur, clericos ac religiosos etiam obnoxios esse poenis, in ejusmodi transgressores latis legibus Civilibus, aut à seculari potestate per sententiam infligendis; quia leges illæ respectu Ecclesiarum & Personarum Ecclesiasticarum approbatæ à summis PP. tantum sunt quoad vim Directivam: non etiam quoad Coercitivam seu punitivam;
119. cum enim in ejusmodi personas seculari potestati omne iudicium ademptum sit, c. At si clerici 4. c. Clerici 8. c. Qualiter 17. de Judiciis c. Nullus 2. c. Si diligenti in 6. c. Si iudex 12. de Sent. Excom. in 6. sicut alterius criminis cujuscunque, sic etiam violatæ ejusmodi legis rei clerici à seculari potestate, tam Jure latis, quam per sententiam imponendis poenis exempti, & ratione ejusmodi transgressionis conveniendi erunt coram Prælato suo Ecclesiastico, per ce. cit. & ab isto vel legibus constitutâ vel arbitrariâ poenâ ple-

lendi & coercendi, cit. Suarez n. 15. Bellarmin. cap. 38. Palao p. 24. §. 6. n. 7. & Haunold, n. 87.

ARTICULUS VIII.

De Legum interpretatione.

SUMMARIUM.

120. Lex clara non indiget interpretatione.
121. In interpretatione dubia spectanda materia & finis:
122. Totus contextus ponderandus;
123. Verba accipienda in significatione propria;
124. Et communi usu approbata;
125. Ut tamen lex non evadat otiosa;
126. Lex generalis generaliter accipienda:
127. Posterior contraria derogat priori:
128. Non etiam sine clausula statuto, non conformi Juri communi;
129. Et secundum aliquos decreto Concilij Generalis.
130. Verius huic constitutione Apostolica,
131. Et Concilij posterioris decretis derogatur sine clausula:
132. Et si ei ita derogandi vim non habeant rescripta.
133. Lex posterior concilianda cum priori.
134. Favorabilis latam, Odiosa strictè exigit interpretationem.
135. Ob solam paritatem Rationis lex non extenditur,
136. Saltem ad casum, sub verbis late acceptis non comprehensum.
137. Ita comprehendis censentur Correlativa,